

การสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้และตระหนักในปัญหาไฟป่าและหมอกควัน
ของประชาชนจังหวัดเชียงราย

THE COMMUNICATION FOR PERCEPTION
AND AWARENESS IN FOREST FIRES AND HAZE CONTROL
OF PEOPLE IN CHIANG RAI PROVINCE

จิราพร ขุนศรี

Jiraporn Khunsri

โปรแกรมวิชาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เชียงราย ประเทศไทย

Communication Arts Program, Faculty of Management Science, Chiang Rai Rajabhat University,

Chiang Rai, Thailand

Email: jirapornkhonsri@gmail.com

Received: 2018-07-16

Revised: 2018-09-25

Accepted: 2018-10-10

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางในการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้และตระหนักในปัญหาไฟป่าและหมอกควัน โดยเป็นงานวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 56.65 อายุอยู่ระหว่าง 46-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.38 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 42.39 อาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 57.71 รายได้ต่อเดือนไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 50.13 ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับไฟป่าและหมอกควันจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 17.83 รองลงมาคือหอกระจายข่าว แนวทางการสื่อสาร คือ (1) ผู้ส่งสาร ควรเป็นบุคคลที่มาจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และควรเป็นลักษณะการสื่อสารแบบสร้างการมีส่วนร่วม (2) สาร ควรเป็นเนื้อหาข่าวสารที่น่าเสนอผลกระทบและการเปลี่ยนวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ใช้กลยุทธ์ชี้ให้เห็นอันตรายและพิษภัย ออกแบบเนื้อหาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน การนำเสนอสื่อตามเนื้อหาที่ควรรู้ในแต่ละ

ช่วงเวลาตลอดปี เพื่อเป็นการย้ำเตือนและสร้างการรับรู้และตระหนักรู้อย่างต่อเนื่อง (3) สื่อ/ช่องทางการสื่อสาร โดยการสื่อสารระหว่างบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ การใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย รถแห่เคลื่อนที่ และคลิปสั้น และ (4) ผู้รับสาร คือคนชุมชน และกลุ่มเด็กและเยาวชน

คำสำคัญ: การสื่อสาร การรับรู้ ความตระหนัก

ABSTRACT

The research aimed to find guidelines for communication to establish the perception and awareness in forest fires and haze control. This was a mixed method of the qualitative and quantitative research. The results of the research appeared that most of the respondents or 56.65% were males, 23.38% were in the aged between 46-55 years old, 42.39% finished the secondary school level. Most of them were agriculturists with 57.71%, 50.13% had unstable monthly income, and 17.83% received the news about the forest fire and haze control from the government officials. The guidelines for the communication consisted of 1) senders who should be chosen from the collaboration and coordination between the relevant agencies and authorities. The two-way communication should be emphasized in both formal and informal and also in participatory communication. 2) The message contents should be designed by presenting the impacts and the sustainable life change for the people and using strategies to point out the danger and harm. The contents should be designed by considering the appropriateness for the different target group. The contents should be presented on the contents that people should know at each different time for the whole year to remind and establish the perception and awareness of people regularly. 3) Media/communication channels by using interpersonal communication for example, government officials, using technology for communication such as; radio, wire broadcasting, mobile, and short clips. 4) Lastly, the receivers who are the villagers, children and youth group.

Keywords: communication, perception, awareness

บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้านมลพิษในระดับท้องถิ่นที่ส่งผลกระทบต่อระดับประเทศและโลก ยังคงสำคัญและทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยมลพิษจากภัยพิบัติไฟป่าและหมอกควัน ยังคงเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมหลักในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชุมชนและประชาชน สร้างความเสียหายอย่างกว้างขวาง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทั้งระยะสั้นและระยะยาว จังหวัดเชียงรายได้รับผลกระทบด้านมลพิษจากภัยพิบัติไฟป่าและหมอกควันค่อนข้างรุนแรง จากทั้งในพื้นที่และประเทศเพื่อนบ้าน จากรายงานผลการวิจัยพบว่าเชียงรายเผชิญกับสถานการณ์หมอกควัน หรือสถานการณ์ที่ค่าฝุ่นละอองขนาดเล็ก หรือที่เรียกว่า Particular Matter ขนาดไม่เกิน 10 ไมครอน (PM10) สูงเกินกว่าค่ามาตรฐานคือ $120 \mu\text{g}/\text{m}^3$ ต่อ 24 ชั่วโมง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 โดยผลการวิจัยได้รายงานการประกาศเป็นเขตภัยพิบัติในวันที่ 12 มีนาคม 2550 เนื่องจาก มีค่า PM10 สูงเกินกว่าค่ามาตรฐานนานติดต่อกันหลายวัน และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ถึงปัจจุบัน (Sirimongkonlertkun & Pongleerat, 2013)

ซึ่งจากสภาวะหมอกควันและฝุ่นละออง ไม่ได้มีผลโดยตรงต่อคุณภาพอากาศและสุขภาพของประชาชนในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจของพื้นที่อีกด้วย จากรายงานของศูนย์วิจัยกสิกรไทย (KASIKORN Research Center Company, 2007) พบว่าปัญหาหมอกควันและฝุ่นละอองขนาดเล็กที่ปกคลุมทั่วภาคเหนือ

ตอนบน ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายนลดลง ส่งผลให้จังหวัดเชียงรายสูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 2,000 ล้านบาท ซึ่งการแก้ไขภัยพิบัติที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับผู้คนจำนวนมาก ทั้งนี้ที่มาของปัญหามาจากหลายสาเหตุ ทั้งข้อจำกัดทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นทางการปฏิบัติ เนื่องจากเกษตรกรรมส่วนใหญ่ ยังขาดเทคโนโลยีและเครื่องจักรกลในการจัดการเศษวัสดุการเกษตร จึงจำเป็นต้องเผาเศษวัสดุการเกษตร หรือเผาไร่นาเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งพื้นที่ป่ายังพบการเผาบุกรุกพื้นที่ทำไร่เลื่อนลอยตามความเชื่อหรือแนวปฏิบัติในการทำเกษตรที่ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานว่าการเผาจะช่วยเพิ่มคุณภาพดินและเร่งการงอกของพืช นอกจากนี้ ปัญหาหมอกควันข้ามแดนจากประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศก็เป็นส่วนหนึ่งทำให้ปัญหามีความรุนแรงขึ้นที่ผ่านมาแม้ภาครัฐจะมีการณรงค์ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ และขอความร่วมมือจากประชาชนให้งดการเผา แต่ก็ยังพบปัญหาฝุ่นควันอย่างต่อเนื่อง สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 1 จังหวัดเชียงราย (Natural Resources and Environment in Chiang Rai, 2017) ให้ข้อมูลว่าแม้แนวโน้มสถานการณ์จะดีขึ้น แต่ก็เนื่องมาจากความเกรงกลัวต่อมาตรการการห้ามเผาที่มีบทลงโทษชัดเจนจากภาครัฐ แต่หลังจากสิ้นสุดระยะเวลาก็กังมีการเผากันอยู่ และแม้จะมีการทำงานอย่างหนักของทุกภาคส่วนจนปี พ.ศ. 2560 สามารถลดจุดความร้อน

ได้กว่า 95% แต่พบว่าบางจุดค่า PM10 ยังสูงเกินมาตรฐาน แสดงให้เห็นว่าประชาชนในจังหวัดเชียงรายยังขาดความรู้และความตระหนักในการป้องกันปัญหาดังกล่าว

ดังนั้น เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้และตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันของประชาชนจังหวัดเชียงรายให้เพิ่มขึ้น เพื่อเป็นช่องทางที่ช่วยทำให้เกิดการรับรู้ และตระหนักถึงปัญหา รวมถึงการกระตุ้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปัญหา การระดมพลังทางสังคม (social mobilization) ระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม เพื่อสร้างโอกาสให้เกิดการสนับสนุนการดำเนินงานซึ่งกันและกัน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มากขึ้น ให้เกิดความตระหนักในคุณค่า และความรู้สึกเป็นเจ้าของ และห่วงแหนในทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม โดยจะทำให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การทำความเข้าใจ และเกิดจิตสำนึก เพื่อการปรับเปลี่ยนไปสู่วิถีการผลิตการบริโภคที่มีความพอดี ประหยัด รู้คุณค่า และยั่งยืน ที่จะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน เป็นการส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่นให้เข้มแข็งในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่จะสามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยจะเป็นการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยให้เชื่อมโยง

กับวิถีชีวิตและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ซึ่งเป็นการพัฒนาคนและสังคมที่มีสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้และตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันของประชาชนชาวจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อหาแนวทางในการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้และตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควัน

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาการรับรู้ และความตระหนักต่อปัญหาไฟฟ้าและหมอกควัน พื้นที่เป้าหมายใน 6 อำเภอของจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงแก่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอเวียงป่าเป้า และอำเภอเทิง ในปี พ.ศ. 2561

นิยามศัพท์ระดับปฏิบัติการ

การสื่อสาร หมายถึง การสื่อสารเพื่อการรณรงค์ผ่านสื่อที่ทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้และความตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันของประชาชนชาวจังหวัดเชียงราย

การรับรู้ หมายถึง การตอบสนองพฤติกรรมจากการรับรู้จากสภาพแวดล้อม และการแปลความหมายของปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันของประชาชนชาวจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย ประสาทสัมผัส และปัจจัยทางจิต คือ ความรู้เดิม ความต้องการ และเจตคติ เป็นต้น

การรับรู้จะประกอบด้วยกระบวนการสามด้าน คือ การรับสัมผัส การแปลความหมาย และ อารมณ์

ความตระหนัก หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ความรู้สึก และพฤติกรรม เป็นการแสดงออกทั้งทางวาจา กิริยาท่าทาง ที่มีต่อสิ่งเร้า หรือแนวโน้มที่บุคคลจะกระทำต่อปัญหา ไฟป่าและหมอกควันของประชาชนชาวจังหวัด เชียงราย

กรอบแนวคิดของการวิจัย

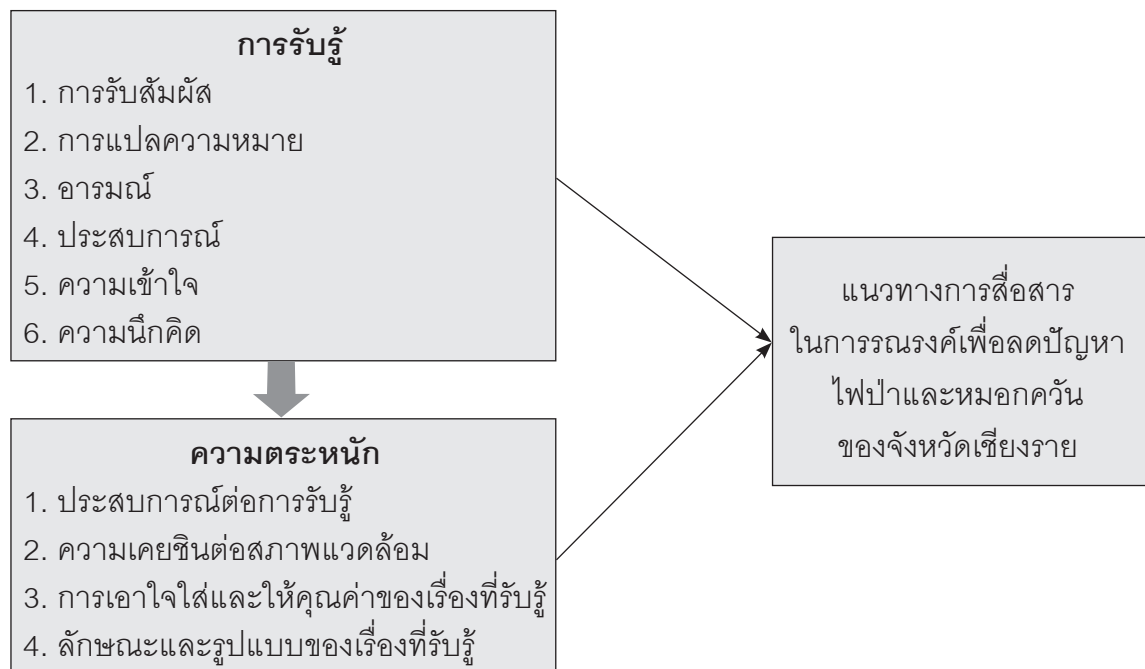
การวิจัยนี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการสำรวจการรับรู้และความตระหนักในปัญหาไฟป่าและหมอกควันของประชาชนชาวจังหวัดเชียงราย ส่วนที่ 2 เป็นการนำผลการศึกษาที่ได้จากส่วนแรกมากำหนด แนวทางการสื่อสารเพื่อแก้ไขปัญหา

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษานี้มีการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารความเสี่ยง (risk communication)

การสื่อสารความเสี่ยงเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับ “ความเสี่ยง” และ “ภัยคุกคาม” รวมถึงปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการรับรู้ความเสี่ยงระหว่างผู้ประเมินความเสี่ยง ผู้จัดการความเสี่ยง นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน และประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ รวมทั้งกลุ่มอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง การสื่อสารความเสี่ยงนี้ต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลจำนวนมาก ในการอธิบายถึงลักษณะของภัยคุกคาม ความเสี่ยง รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะสามารถเข้าใจได้ถึงระดับของความกังวล ความคิดเห็น

หรือปฏิกิริยาของผู้มีความเสี่ยงต่อผลกระทบของภัยคุกคาม ตามที่อิสรีย์ อัครสุวพิชญ์ (Arkharasuvapich, 2013) ได้กล่าวไว้

องค์ประกอบของการดำเนินงานสื่อสารความเสี่ยง โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (Boonchutima & Khotracharee, 2016) ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์เบื้องต้น เพื่อชี้แจงความยากหรือปัจจัยที่ยังไม่รู้ หรือความขัดแย้งในเรื่องที่เกี่ยวกับความเสี่ยงรวมถึงปัญหาของการดำเนินการ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติที่มีต่อภัยคุกคาม

2. ข้อความและช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ เอกสาร อุปกรณ์สำหรับสอนการแสดง วิดีทัศน์การบริการข้อมูลสาธารณะ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสาร อินเทอร์เน็ต การประชุม สัมมนา เป็นต้น

3. เวลาที่จะสามารถดำเนินการสื่อสารความเสี่ยง การเผยแพร่ข่าวสารของหน่วยงานรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง จะต้องพิจารณากฎระเบียบ ข้อกำหนด หรือกฎหมาย ก่อนการประชุมหรือประชาสัมพันธ์

4. กลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งอาจจะเป็นผู้ที่มีความเสี่ยงโดยตรง โรงงานอุตสาหกรรม/บริษัท สถาบันทางการศึกษา ประชาชนทั่วไป หน่วยงานที่กำกับหน้าที่ดูแลรวมถึงสื่อมวลชน

ทั้งนี้ การสื่อสารความเสี่ยงมีวิธีอยู่ทั้งหมด 7 ประเภท สำหรับให้นักสื่อสารความเสี่ยงเลือกใช้ในขั้นตอนวิธีการสื่อสาร กล่าวคือ

1. เอกสารข้อมูล ประกอบด้วยข้อมูล ที่ผู้รับสารเป้าหมายต้องอ่านเพื่อทำความเข้าใจ

2. การนำเสนอด้วยภาพ โดยที่การสื่อสารความเสี่ยงที่นำเสนอด้วยภาพที่มีข้อความน้อย จะช่วยสร้างการรับรู้ได้อย่างชัดเจน และเข้าใจง่าย

3. การสื่อสารแบบเห็นหน้ากัน เป็นการสื่อสารโดยตรงกับผู้รับสาร โดยเป็นทั้งผู้พูดและผู้ฟัง

4. การทำงานร่วมกับสื่อมวลชน การสื่อสารความเสี่ยงที่จะสำเร็จตามเป้าหมาย ต้องสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายให้ได้มากที่สุด ดังนั้น สื่อมวลชนจึงเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการแพร่กระจายข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมายได้มาก

5. การบริหารความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ การที่ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกันหารือ การร่วมกันวิเคราะห์การร่วมกันจัดการ ความเสี่ยงขณะนั้น

6. การใช้เทคโนโลยีช่วยในการสื่อสาร มักใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการ ในการหาหรือถึงความเสี่ยง หรือการเผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงออกไปยังผู้รับสารเป้าหมาย

7. สื่อสังคม หรือสื่อสังคมออนไลน์ที่ผู้ใช้งานสามารถร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทัศนคติ รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ ผ่านทางช่องทางโดยใช้ทั้งตัวอักษร ภาพ หรือวิดีโอในการสื่อสารระหว่างกัน ในประเด็นด้านความเสี่ยงทุกกลุ่ม ผู้รับสารแต่ละคนสนใจ

แนวคิดการสื่อสารเพื่อการรณรงค์ผ่านสื่อ

การรณรงค์ คือ การจัดกิจกรรมเพื่อ

เผยแพร่แนวคิดที่ผู้รณรงค์ต้องการไปสู่เป้าหมายของการรับรู้ หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ การรณรงค์เป็นการดำเนินการที่ต้องกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ แผนงาน ระยะเวลาดำเนินการงบประมาณไว้อย่างชัดเจน รวมถึงการประเมินผลตามที่ Atkin (2001; Chiadamrong, 2016) ได้ให้ความหมายของการรณรงค์ไว้ว่า เป็นกระบวนการสื่อสารที่เน้นการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มผู้รับสารหลังจากที่ได้รับสาร ทั้งนี้การรณรงค์เผยแพร่ข่าวสาร (information campaign) มักจะเกี่ยวข้องกับชุดเนื้อหาสาร (promotional messages) ที่มีลักษณะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสาธารณชน สารดังกล่าวถูกแพร่กระจายผ่านช่องทางสื่อมวลชนต่างๆ ไปสู่ผู้รับสารเป้าหมาย และ กิตติ กันภัย (Kunpai, 2000) อธิบายสาระสำคัญของการรณรงค์ไว้ว่า เป็นลักษณะของการกระทำที่มีเป้าประสงค์ ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ในระดับความนึกคิดของบุคคล (individual level cognitive effects) ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม (social level cognitive effects) โดยผลนั้นจะเป็นประโยชน์กับผู้รับสารในกระบวนการรณรงค์ ซึ่งจะมุ่งเป้าไปที่กลุ่มคนขนาดใหญ่ ซึ่งผู้รับผิดชอบสารนั้นจะถูกกำหนดไปแล้วว่าเป็นใคร มีจำนวนเท่าใด มีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน เริ่มตั้งแต่มีการวางแผนคิดจนกระทั่งประเมินผลรณรงค์จะเกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมการสื่อสารที่มีการจัดการวางแผนการใช้ไว้อย่างชัดเจน

แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับการจัดการชุมชน

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (Sathapitanonth et al., 2006) ได้สรุปถึงแนวคิดของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมว่า การสื่อสารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการสังคม ในขณะที่สังคมกำลังอยู่ในขั้นตอนของกระบวนการพัฒนานั้น การสื่อสารจะถูกใช้เพื่อส่งเสริมและขยายการพัฒนา ตลอดจนทำให้งานพัฒนาดำเนินไปได้โดยสะดวก การสื่อสารจะทำหน้าที่เป็นกลไกที่จะผลักดันให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อชุมชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน เปรียบเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงให้เกิดความเป็นชุมชนขึ้น การสื่อสารเพื่อชุมชนจึงนับเป็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญและไม่อาจมองข้ามได้ ในการเข้าถึงชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมกับประชาชนในการใช้สื่อของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน และคุณภาพของการสื่อสาร คือ เป็นสื่อยึดโยงบุคคลทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้ดำเนินกิจกรรมตามความมุ่งหวังให้เป็นด้วยดี การสื่อสารทำให้เกิดการถ่ายทอดทางความคิด ความจริง ความคิดเห็น เกิดความเข้าใจอันดี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม จากประชากรกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำแบบสอบถามไปตรวจสอบหาค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า $IOC \geq 0.50$ ค่าความเชื่อมั่น Cronbach's Alpha = 0.949 และค่าอำนาจ

จำแนก = 0.350-0.829 กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย คนในชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 406 คน เพื่อสามารถอ้างอิงกับจำนวนประชากรได้ตาม สูตรของ Taro Yamane โดยใช้การสุ่มตัวอย่าง แบบแบ่งกลุ่ม เป็นการสุ่มตัวอย่างโดยแบ่ง ประชากรออกตามพื้นที่โดยแบ่งพื้นที่จากจังหวัด เป็นอำเภอ แล้วสุ่มตัวอย่างจากประชากรจาก พื้นที่ดังกล่าวตามจำนวนที่ต้องการ คือ อำเภอละ 80 คน รวม 480 ชุด ได้แบบสอบถามกลับมา 406 ชุด วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล จะใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ ได้แก่ การหาความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอ้างอิง ในการเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ ของตัวแปร การสัมพัทธ์เชิงลึกกับกลุ่มภาครัฐ และภาคเอกชน การสนทนากลุ่ม จากตัวแทน กลุ่มภาควิชาการด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสื่อ ทั้งสื่อกระแสหลัก สื่อทางเลือกและสื่อชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่จะเป็นประโยชน์ต่อการ กำหนดแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการรับรู้

และตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันของ ประชาชนชาวจังหวัดเชียงราย

ข้อมูลทั่วไป

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น เพศชายมากกว่าเป็นหญิง คิดเป็นเพศชายร้อยละ 56.65 และเพศหญิงร้อยละ 43.35 ส่วนใหญ่มีอายุ อยู่ระหว่าง 46-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.38 รองลงมาคืออายุ 26-35 ปี และ 15-25 ปี คิดเป็น ร้อยละ 22.89 และ 21.64 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 42.39 รองลงมาคือมีการศึกษาระดับประถมศึกษา และไม่ได้รับการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 39.09 และ 11.17 ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็น ร้อยละ 57.71 รองลงมาคือมีอาชีพรับจ้าง และ เป็นนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 19.41 และ 11.17 ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 50.13 รองลงมาคือมีรายได้ต่อเดือน อยู่ระหว่าง 5,001-10,000 บาท และต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.37 และ 14.56 ส่วนใหญ่ ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับไฟฟ้าและหมอกควัน จากสื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 17.83 รองลงมาคือหอกระจายข่าวและโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 13.50 และ 12.99 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับไฟฟ้าและหมอกควัน

ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร	จำนวน	ร้อยละ
วิทยุ	158	11.59
หอกระจายข่าว	184	13.50
โทรทัศน์	177	12.99
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	243	17.83
แผ่นพับ/ใบปลิว	112	8.22
หนังสือพิมพ์	19	1.39
โปสเตอร์/ป้าย	159	11.67
อินเทอร์เน็ต เพื่อน ญาติ	77	5.65
คนในครอบครัว	122	8.95
คนในชุมชน พระ ครู อสม. ฯลฯ	112	8.22
รวม	1,363	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 17.83 รองลงมาคือหอกระจายข่าว ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับไฟฟ้าและ และโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 13.50 และ 12.99 หมอกควันจากสื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐมากที่สุด คิดเป็น ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงความคิดเห็นการรับรู้และความตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควัน ด้านสาเหตุของปัญหา

สาเหตุของปัญหา	การรับรู้		การตระหนัก	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. สาเหตุของปัญหามาจากการเผาในพื้นที่ป่า	4.16	0.818	4.05	0.744
2. สาเหตุของปัญหามาจากการเผาพื้นที่เกษตรกรรม	3.89	0.850	4.01	0.722
3. สาเหตุของปัญหามาจากการเผาเพื่อทำลายวัชพืช	4.00	0.897	3.94	0.845
4. สาเหตุของปัญหามาจากการต้องการลดต้นทุนการทำเกษตร	3.83	0.892	3.99	0.778
5. สาเหตุของปัญหามาจากการหาพืช ผัก และของป่า	3.70	1.010	3.88	0.887
6. สาเหตุของปัญหามาจากการล่าสัตว์	3.72	1.086	3.97	0.879
7. สาเหตุของปัญหามาจากการเผาไร่โดยไม่ทำแนวกันไฟ	3.83	0.973	3.95	0.825
8. สาเหตุของปัญหามาจากการเผาตามริมทางหลวงเพื่อทำความสะอาด	3.50	1.058	3.72	1.006
9. สาเหตุของปัญหามาจากการลามจากพื้นที่ใกล้เคียง	3.73	0.925	3.90	0.821
10. สาเหตุของปัญหามาจากควันไฟจากจังหวัดใกล้เคียง	3.63	1.043	3.90	0.860
11. สาเหตุของปัญหามาจากควันไฟจากประเทศเพื่อนบ้าน	3.57	1.063	3.84	0.958
12. การเผาเป็นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ต้องทำ	3.56	1.100	3.80	0.878
รวม	3.76	0.651	3.91	0.571

จากตารางที่ 2 พบว่า ประชาชนมีการรับรู้และความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันด้านสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.76 และ 3.91 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า ประชาชนมีการรับรู้มากที่สุดในประเด็นสาเหตุของปัญหามาจากการเผาในพื้นที่ป่า คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.16 รองลงมาคือมาจากการเผาเพื่อทำลายวัชพืช และการต้องการลดต้นทุนการทำเกษตรกับการ

เผาไร่โดยไม่ทำแนวกันไฟ ตามลำดับ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 และ 3.83 ตามลำดับ และมีความตระหนักมากที่สุดเกี่ยวกับปัญหาในประเด็นสาเหตุของปัญหามาจากการเผาในพื้นที่ป่า คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.05 รองลงมาคือสาเหตุของปัญหามาจากการเผาพื้นที่เกษตรกรรมและสาเหตุของปัญหามาจากการต้องการลดต้นทุนการทำเกษตร คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.01 และ 3.99 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงความคิดเห็นการรับรู้และความตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควัน ด้านผลกระทบ

ผลกระทบจากปัญหา	การรับรู้		การตระหนัก	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. เกิดค่าฝุ่นละอองในอากาศมากเกินไปมาตรฐานทำให้อากาศเป็นพิษจากก๊าซอันตรายต่าง ๆ เช่น คาร์บอนมอนนอกไซด์และไนโตรเจนไดออกไซด์	4.19	0.879	4.09	0.726
2. เกิดอาการแสบตา	4.09	0.998	4.09	0.793
3. เกิดอาการแสบจมูก	4.11	1.005	4.11	0.767
4. มีผลต่อระบบทางเดินหายใจและปอด	4.12	0.960	4.07	0.830
5. สร้างความสูญเสียต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว	4.08	2.582	4.03	0.845
6. อาจเป็นปัญหาขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนในเมืองกับคนในชนบทหรือเกษตรกรได้	3.67	1.007	3.85	0.904
รวม	4.04	0.821	4.04	0.587

จากตารางที่ 3 พบว่า ประชาชนมีการรับรู้และความตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควัน ด้านผลกระทบจากปัญหา อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.04 และ 4.04 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า มีการรับรู้มากที่สุด ด้านผลกระทบจากปัญหาในประเด็นเกิดค่าฝุ่นละอองในอากาศมากเกินไปมาตรฐานทำให้อากาศเป็นพิษจากก๊าซอันตรายต่าง ๆ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.19 รองลงมาคือผลต่อ

ระบบทางเดินหายใจและปอด และเกิดอาการแสบจมูก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.12 และ 4.11 ตามลำดับ และมีความตระหนักมากที่สุดด้านผลกระทบของปัญหาในประเด็นสาเหตุเกิดอาการแสบจมูก รองลงมาคือเกิดค่าฝุ่นละอองในอากาศมากเกินไปมาตรฐานทำให้อากาศเป็นพิษจากก๊าซอันตรายต่าง ๆ เช่น คาร์บอนมอนนอกไซด์และไนโตรเจนไดออกไซด์ และเกิดอาการแสบตา คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.09 เท่ากัน

ตารางที่ 4 แสดงความคิดเห็นการรับรู้และความตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควัน ด้านการดำเนินการจัดการปัญหา

การดำเนินการจัดการปัญหา	การรับรู้		การตระหนัก	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ภาครัฐได้ออกกฎหมายควบคุมและกำหนดระยะเวลาห้ามเผาในแต่ละปี และมีบทลงโทษที่ชัดเจน	4.35	0.778	4.17	0.700
2. ภาครัฐมีการสนับสนุนให้แต่ละหมู่บ้านทำแนวกันไฟ	4.16	0.836	4.15	0.725
3. ภาครัฐมีการกำกับ ติดตาม และตรวจสอบปัญหาอย่างต่อเนื่อง	4.06	0.875	4.01	0.778
4. ภาครัฐจัดชุดเฉพาะกิจในการ ควบคุม ดูแลและดับไฟ	4.10	0.843	4.11	0.788
5. ภาครัฐกำลังหาวิธีการส่งเสริมอาชีพเพื่อให้ปลูกพืชทดแทน และสามารถแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจในระยะยาวได้	3.87	0.884	3.88	0.841
6. ภาครัฐมีการเจรจากับประเทศเพื่อนบ้านให้ทำข้อตกลงร่วมกัน ในการควบคุมและลดการเผา	3.81	0.919	3.91	0.829
7. ภาครัฐสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม	3.91	0.884	3.90	0.851
8. ภาควิชาการมีการทำวิจัยในด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหามาให้ครอบคลุมทุกด้าน	3.84	0.912	3.90	0.834
9. องค์กรพัฒนาเอกชนได้ดำเนินการช่วยขับเคลื่อน การแก้ไขปัญหาในเชิงรุก เช่น การสร้างอาสาสมัคร	3.95	0.827	3.95	0.755
10. มีการรณรงค์เผยแพร่เพื่อลดการเผาผ่านสื่อต่าง ๆ	4.00	0.894	4.01	0.793
11. มีการใช้แอปพลิเคชันบนมือถือเพื่อแจ้งจุดเกิดเหตุไฟป่า จากสถานการณ์จริง ณ เวลานั้นเพื่อให้เกิดการดับได้เร็วขึ้น	3.73	1.121	3.88	0.936
รวม	3.98	0.627	3.99	0.559

จากตารางที่ 4 พบว่า ประชาชนมีการรับรู้และความตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควัน ด้านการดำเนินการจัดการปัญหาอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.98 และ 3.99 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า มีการรับรู้มากที่สุด ด้านการดำเนินการจัดการปัญหา ในประเด็นภาครัฐได้ออกกฎหมายควบคุมและกำหนดระยะเวลาห้ามเผาในแต่ละปี

และมีบทลงโทษที่ชัดเจน คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.35 รองลงมาคือภาครัฐมีการสนับสนุนให้แต่ละหมู่บ้านทำแนวกันไฟ และภาครัฐจัดชุดเฉพาะกิจในการ ควบคุม ดูแลและดับไฟ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.16 และ 4.10 ตามลำดับ และมีความตระหนักมากที่สุดด้านการดำเนินการจัดการปัญหา ในประเด็นภาครัฐได้ออกกฎหมายควบคุมและกำหนดระยะเวลาห้ามเผาในแต่ละปี และมี

บทลงโทษที่ชัดเจนคิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.17 รองลงมา คือภาครัฐมีการสนับสนุนให้แต่ละหมู่บ้านทำแนว กันไฟ และภาครัฐจัดชุดเฉพาะกิจในการควบคุม ดูแลและดับไฟ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.15 และ 4.11

ตามลำดับ

จากผลการสำรวจ สามารถนำมาเป็น ข้อมูลสำคัญในการหาแนวทางการสื่อสาร ซึ่งสรุป ได้ดังนี้

แนวทางการสื่อสารตามกระบวนการสื่อสาร

อภิปรายผลการวิจัย

1. การสื่อสารผ่านเจ้าหน้าที่รัฐยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญในชุมชน

จากการวิจัยพบว่า ในอำเภอพื้นที่เสี่ยงทั้ง 6 อำเภอที่ศึกษานั้น พบว่า ก็ยังมีการเปิดรับข่าวสารเรื่องไฟฟ้าและหมอกควันจากสื่อ โดยเฉพาะจากสื่อบุคคล ซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงสื่อรูปแบบอื่น ๆ เช่น หอกระจายข่าวในชุมชน หรือสื่อโทรทัศน์ ทั้งนี้ ยังพบว่าการรับรู้และตระหนักในสาเหตุของปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันของกลุ่มตัวอย่างเป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีระดับการรับรู้และตระหนักใกล้เคียงกันในระดับมาก นั่นคือรู้ว่าปัญหามาจากการเผาในพื้นที่ป่า การเผาเพื่อทำลายวัชพืช การต้องการลดต้นทุนการทำเกษตร และจากการเผาไร่ โดยไม่ทำแนวกันไฟ ส่วนการรับรู้และตระหนักด้านผลกระทบพบว่ามีการรับรู้และตระหนักในระดับมาก โดยรับรู้ว่ามีผลทำให้อากาศเป็นพิษ และตระหนักว่าเกิดอาการแสบจมูก แสบตา และอากาศเป็นพิษ ซึ่งประชาชนมีการรับรู้และความตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันด้านการดำเนินการจัดการปัญหาในระดับใกล้เคียงกันอีกด้วย ในประเด็นภาครัฐได้ออกกฎหมายควบคุมและกำหนดระยะเวลาห้ามเผาในแต่ละปี และมีบทลงโทษที่ชัดเจน มีการสนับสนุนให้แต่ละหมู่บ้านทำแนวกันไฟ และมีการจัดชุดเฉพาะกิจในการ ควบคุม ดูแลและดับไฟ จึงกล่าวได้ว่า สื่อมีอิทธิพลต่อการสร้างการรับรู้และตระหนัก ดังนั้น การสื่อสารยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ถูกนำไปใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในการดำเนินกิจกรรมของระดับปัจเจกบุคคล และการอยู่

ร่วมกับคนอื่นในสังคม เนื่องจากพบว่าชาวบ้านมีการรับรู้และความตระหนักในปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันในระดับมาก และนำไปสู่การปฏิบัติคือ ไม่เผาในช่วงห้ามเผาอย่างเคร่งครัด เนื่องจากรับรู้ข่าวสารจากสื่อว่า “เผาจริง จับจริง” ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับที่ปรมะ สตะเวทิน (Sathawathin, 2003) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารไว้ว่าการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญของกระบวนการทางสังคม นั่นคือทำให้สังคมขับเคลื่อนไปได้ และช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

2. การออกแบบสารและเลือกช่องทางให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

การศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทำให้ได้ข้อมูลสำคัญทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก โดยเฉพาะข้อมูลปัจจัยทั้งส่วนบุคคลและกลุ่มสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์และออกแบบการสื่อสารและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยปัจจัยส่วนบุคคล ที่พบว่ามีแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ คือ รายได้ และ อายุ ซึ่งพบว่านักเรียน/นักศึกษา มีการรับรู้และตระหนักต่ำกว่ากลุ่มอื่น นอกจากนั้น ในแต่ละอำเภอก็มีการรับรู้แตกต่างกันโดยอำเภอแม่สรวยมีการรับรู้มากที่สุด รองมาเป็นอำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอเมือง อำเภอเวียงแก่น อำเภอเทิง อำเภอแม่ฟ้าหลวง ตามลำดับ ซึ่งผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า แม้จะได้รับนโยบายมาเหมือนกันแต่ก็ขึ้นอยู่กับวิธีการดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐในชุมชน โดยมีข้อสนับสนุนจากการศึกษาครั้งนี้ว่า ภาครัฐมีบทบาทสำคัญอย่างชัดเจนต่อการจัดการปัญหา และสร้างรับรู้โดยมีการดำเนินการจัดการกับปัญหาได้ดี แต่ยัง

จำเป็นต้องทำงานในรูปเครือข่ายความร่วมมือ ส่วนปัจจัยด้านกลุ่มสังคม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างแม้จะคำนึงถึงปัญหาปากท้องและรายได้เป็นสำคัญ แต่ก็ยังมีการรับรู้และตระหนักถึงผลกระทบต่อการกระทำของตนเองที่จะมีต่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญ โดยรับรู้ว่ามีผลกระทบกับเพื่อนบ้าน และองค์กรพัฒนาเอกชนได้เข้ามาช่วยขับเคลื่อน รับรู้ว่าการรัฐจัดชุดเฉพาะกิจในการควบคุม ดูแลและดับไฟ ส่วนความตระหนัก จะมีความตระหนักต่อประเด็นเหล่านี้ คือ การสร้างความสูญเสียต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว และปัญหาความขัดแย้งที่อาจจะตามมาจากผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ จากชุดเนื้อหาสาร (promotional messages) ที่ได้จากงานวิจัยสามารถนำไปใช้ในการออกแบบเพื่อการรณรงค์เผยแพร่ข่าวสาร (information campaign) ที่มีลักษณะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับสาธารณชน ตามที่ กิตติ กันภัย (Kunpai, 2000) ได้อธิบายสาระสำคัญของการรณรงค์ไว้ว่า เป็นลักษณะของการกระทำที่มีเป้าประสงค์ ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ในระดับความนึกคิดของบุคคล (individual level cognitive effects) ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม (social level cognitive effects) โดยผลนั้นจะเป็นประโยชน์กับผู้รับสารในกระบวนการรณรงค์ ซึ่งจะมุ่งเป้าไปที่กลุ่มคนขนาดใหญ่ โดยปัญหาจากไฟป่าและหมอกควัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ จำเป็นต้องมีแนวทางการสื่อสารความเสี่ยงมาพิจารณา เนื่องจากข้อมูลที่สื่อสาร

มีผลต่อการรับรู้ความเสี่ยงระหว่างผู้ประเมินความเสี่ยง ผู้จัดการความเสี่ยง นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน และประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ รวมทั้งกลุ่มอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง ตามที่ อิศริย์ อัครสุวพิชญ์ (Arkharasuvapich, 2013) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสื่อสารความเสี่ยงนี้ ต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลจำนวนมากในการอธิบายถึงลักษณะของภัยคุกคาม ความเสี่ยง รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะสามารถเข้าใจได้ถึงระดับของความกังวล ความคิดเห็น หรือปฏิกิริยาของผู้มีความเสี่ยงต่อผลกระทบของภัยคุกคาม เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนเข้าใจความเสี่ยงที่กำลังเผชิญได้ดีขึ้น และช่วยในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่จะช่วยบรรเทาปัญหาได้เหมาะสมที่สุด

การใช้สื่อที่หลากหลายอย่างเหมาะสมในการสื่อสารเพื่อการรณรงค์

เมื่อนักสื่อสารความเสี่ยงทราบถึง สิ่งที่ต้องการสื่อสาร เหตุผลที่ต้องการสื่อสาร และกลุ่มเป้าหมายของการสื่อสารความเสี่ยงแล้วนั้น ในลำดับต่อไปคือวิธีการสื่อสารความเสี่ยงให้ถึงกลุ่มผู้รับสาร ซึ่งต้องเลือกวิธีการที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งเป็นการสื่อสารความเสี่ยงที่ตรงกับวัตถุประสงค์ และตรงกับความต้องการของผู้รับสารเป้าหมาย โดยสื่อที่เหมาะสมที่ได้จากผลการวิจัย สอดคล้องกับที่ สมิทธิ์ บุญชูติมา และ เกริดา โคตรชาวี (Boonchutima & Khotracharee, 2016) ที่ได้กล่าวไว้ ซึ่งผลการวิจัยนี้พบว่า มี 5 ประเภท ได้แก่ 1) การนำเสนอเนื้อหาด้วยภาพผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ

2) การสื่อสารแบบเห็นหน้ากัน เป็นการสื่อสารโดยตรงระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและกลุ่มเป้าหมาย 3) การทำงานร่วมกับสื่อมวลชน การนำเสนอข่าวเชิงสารคดี ผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์ 4) การบริหารความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการร่วมกันหารือ การร่วมกันวิเคราะห์ การร่วมกันจัดการ การจัดสนทนากลุ่ม การใช้ชุมชนตั้งกลุ่มเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อม 5) การใช้เทคโนโลยีช่วยในการสื่อสาร ซึ่งโดยมากมักใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการไม่ว่าจะเป็นการหารือถึงความเสี่ยง หรือการเผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงออกไปยังผู้รับสารเป้าหมาย ซึ่งในปัญหาไฟป่าและหมอกควันมีการนำแอปพลิเคชันที่สามารถระบุจุดฮอตสปอต (hot spot) หรือจุดความร้อนที่ถ่ายจากดาวเทียม ซึ่งจะปรากฏเมื่อเกิดความร้อนจากการเผา ที่มีความสำคัญในการแจ้งจุด และทำให้สามารถเข้าไปดับไฟได้ทันทั่วทั้ง และ 6) สื่อสังคมหรือสื่อสังคมออนไลน์ที่ผู้ใช้งานสามารถร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทศนคติ รวมถึงข้อมูลต่างๆผ่านทางช่องทางนี้โดยใช้ทั้งตัวอักษร ภาพ หรือวิดีโอในการสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งการใช้สื่อสังคมมีข้อได้เปรียบหลายประการคือผู้รับสารเป็นผู้ตัดสินใจเข้ามาสร้างสัมพันธ์กับองค์กร แสดงว่ามีความสนใจในประเด็นที่จะนำเสนอสูง ข้อดีอีกประการคือสามารถโพสต์ข้อความได้อย่างรวดเร็วในทันทีที่ต้องการ เช่น ไลน์ภารกิจหมอกควันเชียงราย เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยในต่างประเทศ ของ Backer, Rogers & Sopory (1992 as cited in Sathapitanonth et al., 2006) ที่พบว่า การสื่อสารรณรงค์มักจะ

ประสบความสำเร็จ หากดำเนินการบนพื้นฐานของหลักการ การผสมผสานสื่อมวลชนกับชุมชน การใช้บุคคลมีชื่อเสียงเข้าร่วมการรณรงค์ การเลือกช่วงเวลาในการนำเสนอได้เหมาะสม การใช้แนวทางเชิงความกลัวโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการหาทางแก้ไขความกังวลต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น การเน้นบทบาทของภาครัฐ และงานวิจัยของ จำเริญ ไยชิด และคณะ (Yaichid et al., 2004) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ในจังหวัดเชียงราย พบว่ามีปัจจัยประกอบกันหลายอย่างที่เกี่ยวพันกับสภาพปัญหา ซึ่งต้องให้การสื่อสารทั้งภายในบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารระหว่างกลุ่ม โดยสื่อที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคือ สื่อบุคคล และสื่อประเภทอื่น เช่น หอกระจายข่าว กิจกรรม ซึ่งจำเป็นต้องใช้สื่อที่หลากหลายอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน

จากการศึกษายังพบว่า แนวทางการสื่อสารเพื่อการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนในระยะยาว การบริหารความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยการที่ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเช่น ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน นักลงทุน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกันหารือ การร่วมกันวิเคราะห์ การร่วมกันจัดการ ความเสี่ยงที่กำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น ทั้งนี้การบริหารความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การแต่งตั้งเป็นคณะที่ปรึกษา การเข้าขอรับคำปรึกษาเป็นครั้งเพื่อการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การจัดสนทนากลุ่ม

การใช้ชุมชนตั้งกลุ่มเผ่าละวังสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งการทำงานในรูปแบบภาคีทุกภาคส่วนทำให้เห็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยการสื่อสารจะทำหน้าที่เป็นกลไกที่จะผลักดันให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน การสื่อสารเพื่อชุมชนจึงเป็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งในการเข้าถึงชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมกับประชาชน ในการใช้สื่อของชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน สอดคล้องกับงานของ นิษฐา หุ่นเกษม และ ปรียา สมพีช (Roonkaseam & Sompuech, 2018) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสื่อเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนที่ใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนกับชุมชน จนได้สื่อที่มีความเหมาะสมกับชุมชน นอกจากนั้น อานุภาพของการสื่อสารคือเป็นสื่อยึดโยงบุคคลทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้ดำเนินกิจกรรมตามความมุ่งหวังให้เป็นด้วยดี สอดคล้องกับ ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ (Sathapitanonth et al., 2006) ที่ได้กล่าวถึงผลของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมต่อชุมชนไว้ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน โดยผลในระดับบุคคล การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงความคิด ความรู้สึก และทักษะต่าง ๆ ของสมาชิกชุมชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม และนำไปสู่การเกิดความมั่นใจในการใช้ชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น ผลในระดับกลุ่ม การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง และผลในระดับชุมชน การ

สื่อสารแบบมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการเปิดพื้นที่ในการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ตลอดจนเป็นการพัฒนาระบบสื่อที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน และการกระชับสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในชุมชน ความภาคภูมิใจร่วมกันในความเป็นชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และการกำหนดทิศทางเชิงนโยบายเกี่ยวกับชุมชนเพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเป็นสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรา บุรารักษ์ (Burarak, 2018) ที่ศึกษาเรื่องการสื่อสารเพื่อเพิ่มพลังคนไร้สัญชาติและพบว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของเรื่องและตระหนักถึงผลประโยชน์ที่ต้องกระทำด้วยตนเอง จึงจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. เยาวชนในวัยเรียน (นักเรียน/นักศึกษา) มีการรับรู้และตระหนักในปัญหาแตกต่างจากอาชีพอื่น และมีการรับรู้และตระหนักน้อย ดังนั้น จึงควรศึกษาและให้ความสำคัญกับกลุ่มนี้ โดยอาจใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้กลุ่มเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้และตระหนักต่อปัญหา และร่วมหาแนวทางในการป้องกันปัญหายั่งยืน
2. อำเภอในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่เสี่ยงที่ศึกษา มีความตระหนักในปัญหาแตกต่างกัน จึงควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพในแต่ละอำเภอ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบการสื่อสารได้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

REFERENCES

- Arkharasuvapich, A. (2013). Communication strategies in PTT crisis: a case study of gas leak in Ao Prao, Rayong Province. (Independent Study). Faculty of Language and Communication National Institute of Development Administration. (in Thai)
- Boonchutima, S. & Khotracharee, K. (2016). Risk communication. Bangkok: 21 Century. (in Thai)
- Burarak, P. (2018). Communication for stateless people empowerment to legal right. Phranakhon Rajabhat University Research Journal, Humanities and Social Sciences. 13(2), 160-176. (in Thai)
- Chiadamrong, B. (2016). Physical activity: knowledge to success. Bangkok: Seuthawan. (in Thai)
- Kunpai, K. (2000). Communication Psychology. Bangkok: Rienboon Printing (1998). (in Thai)
- Roonkaseam, N. & Sompuech, P. (2018). Community participation in the development of media for community tourism. Journal of Management Science Chiang Rai Rajabhat University. 13(1), 173-191. (in Thai)
- Sathapitanonth, P. et al. (2006). Participatory communication and community development: from concept to researches implementation in Thai community. Bangkok: The Thai Research Fund. (in Thai)
- Sathawathin, P. (2003). Principle of mass communication. 10th edition. Bangkok: Phappim Limited Partnership. (in Thai)
- Sirimongkonlertkun, N, & Pongleerat, S. (2013). Risk areas in incineration based on spatial data in Chiang Rai Province. Bangkok: National Research Council of Thailand. (in Thai)
- Yaichid, J., Rewsuwan, W. & Yaichid, P. (2004). Community communication for HIV/AIDS solving in Chiang Rai Province. Bangkok: The Thai Research Fund. (in Thai)

.....